

Aniversari | Text: Andreu Gomila

3

EDITORIAL MOLL

UN SEGLE de tremolor

“ Jo crec que *La Serra* és la poesia de major equilibri que s'hagi fet en català, és un model d'emoció serena, és dir, una obra artística model. Però jo haig de dir que lo que més fortament em pren d'aquest llibre són les *Elegies*. No que cap d'elles em sembli tan perfecta com *La Serra*, però hi ha moments d'una intensitat desconeguda de tot lo que sia perfecció [...]. No es defensi d'haver posat trossos del seu cor en la seva poesia: sols allò que ens ha fet tremolar fa tremolar”. El wagnerià Joan Maragall saludava d'aquesta manera l'aparició del primer llibre de Joan Alcover en català, *Cap al tard*, editat per la barcelonina Gustau Gili ara fa cent anys. Ho feia per carta, el 10 de febrer del 1909, i demostrava que la generació del barceloní i la del mallorquí mantenien una plena sintonia, encara que Alcover, com Costa i Llobera, es va bellugar entre el Modernisme i el Noucentisme, cosa que ens fa impossible situar-los en un corrent o l'altre. El volum del relator de l'Audiència de Palma, que fins a primers del segle XX havia publicat només en castellà, tanca una primera dècada que significa un nou renaixement de la literatura catalana amb la inclusió

de Mallorca, gràcies a les *Horacianes* de Costa i Llobera (1906), *Els fruits saborosos* de Josep Carner (1906), el *Cant espiritual* de Maragall (1909) i, fins i tot, *El llibre que conté les poesies de Francesc Pujols* (1904).

Les paraules de Maragall no són debades, perquè *Cap al tard*, certament, fa tremolar. El dolor acumulat per la mort de la primera esposa, Rosa Pujol, el 1887, i de dos fills, Teresa i Pere, el 1901 i el 1905, respectivament, havien trastocat profundament el món d'Alcover. L'obligaren a escriure en català i a concebre alguns dels cims de la poesia catalana, amb peces antològiques com ara *Desolació*, *La relíquia* i *Al vencedor de Port-Arthur*, que no sortiria fins a *Poemes*, del 1921, però és cronològicament contemporani a les *Elegies* de *Cap al tard*.

Maragall parla d'emoció serena i d'intensitat desconeguda, un equilibri que converteix el volum en una obra gairebé perfecta, tot i haver estat concebuda per peces, mai com un tot. Tanmateix, aquest tot era el mateix poeta, que, com Montaigne, es pintava ell mateix dins les seves composicions. Poemes com ara *Desolació*, *La Balanguera*, *Notes de Deià*, *La Serra*, *La relíquia* i *Record de Sóller* passarien a formar part del patrimoni paisatgístic i literari de la cul-

EDITORIAL MOLL

Diu el poeta: qui és esclau té por d'abraçar la llibertat

tura catalana, síntesi d'un món mític elevat a la categoria de referent i d'un home que, als 55 anys, entrava per la porta gran de la literatura europea.

Alcover estava amarat per la millor lírica del XIX. I era alhora profundament modern. Molts recorden l'antipatia que sentia Ferrater pels sonets. I pocs són els que saben que dècades abans l'autor mallorquí havia manifestat l'aversion per l'encasellament del poema dins d'un motlle preestablert, tot i que va servir-se profusament del sonet. Era partidari de la llibertat absoluta a l'hora de crear. I Alcover va ser en català un estilista tan modern que va arribar a escriure una anacreòtica, a banda de donar una importància, insòlita aleshores al nostre país, a la presència de l'home del carrer en les seves composicions. El poeta va trobar en la nova llengua literària, un cop madur d'anys i d'experiències doloroses, tot un terreny per explorar, cosa que el va engrescar. El camí interior va sortir a la superfície en forma d'uns poemes de tall classicista, amb una cadència i un tractament de la llengua que tenen molt a veure amb un Yeats o un Claudel, i amb una concepció del paisatge que no és gens bucòlica, tot i les afirmacions d'alguns estudiosos. Respecte a aquest darrer punt, només cal llegir atentament poemes

com *Miramar*, *Anacreòtica* i *La sirena*. I per suportar la comparació amb el poeta irlandès i el francès, sols hem d'anar als versos de *In the seven woods* (1903), *The green helmet and other poems* (1910) o *Cinq grandes odes* (1910), totes contemporànies de *Cap al tard*.

L'estètica d'Alcover, la forma i el fons, és molt propera a la dels seus col·legues, i únicament he de citar un poema breu de Yeats, *The coming of wisdom with time*, per compararlo amb *La relíquia* d'Alcover. El to dels dos poemes és molt diferent, però tots dos parlen d'un passat perdut que volen superar. Al sisè i setè versos, el poeta mallorquí diu: “Beneïda l'hora / que m'ha duit aquí”. Després compara tot el que li passa per dintre amb el jardí desolat, abandonat, que veu cada dia des de la finestra de casa seva. També podem posar davant per davant els quatre versos del premi Nobel de literatura amb els setze de *La llengua pàtria*, on Alcover no parla explícitament de “*lying days*” (dies mentiders) per referir-se als anys de devoció a la “musa castellana”, però gairebé s'hi acosta, quan es penedeix de no haver-li dedicat més temps a la “llengua de perfum mesella” i, en certa manera, se'n penedeix. Yeats és més concís, ja que el poema és de l'època en què

EDITORIAL MOLL

EDITORIAL MOLL

1. Joan Alcover, assegut de cara, durant una entrevista que li van fer a casa seva. 2. Amb el seu fill Pau, l'únic que li va quedar viu. 3. Alcover és el tercer de la primera filera (començant per l'esquerra) durant el Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat el 1906. Sota, la seva primera esposa, Rosa Pujol

abandona el prerrafaelites i es dirigeix cap a un cert antiromanticisme, que a Catalunya en diríem Noucentisme. Es troba en un moment de trànsit, com l'Alcover de *Cap al tard*, que va ser inclòs dins el moviment dels Carner, D'Ors, etc., però que sempre va tenir el cor migpartit, sobretot a la primera dècada del segle XX, entre aquests i el Modernisme, ja que, com afirma Vidal Alcover, es va sentir sempre atret per l'espontaneïtat i la llibertat que defensava Rusiñol. A *Poemes bíblics*, font d'inspiració del carnerià *Nabí* i *L'esbós de tres oratoris* ribià, ens és més fàcil situar el nostre poeta al costat de l'autor d'*Els fruits saborosos*.

Més important que Costa?

La importància estètica d'Alcover no ha estat prou valorada perquè, crec, ningú no s'hi ha endinsat gaire, més enllà de les anècdotes relatives al canvi de llengua o el drama personal. La sempre brillant Margalida Pons, en una conferència titulada *Tradició i vigència de Joan Alcover i Miquel Costa i Llobera*, fins i tot afirma que està deslligat del seu temps, d'un Apollinaire o dels expressionistes alemanys, i s'oblida que no tot és avantguarda, i que sense Yeats, per exemple, hauria estat impossible un Ezra Pound, un T.S. Eliot o un W.H.

Auden, que no és poc. O que Claudel és, segons estableix avui dia la crítica francesa, qui millor va entendre el llegat de Baudelaire. Per la decisiva i plàstica inclusió del seu jo demacrat i junyit per la desgràcia dins el paisatge de Mallorca, tampoc, crec, que no hauria estat possible un Blai Bonet, ni molts dels poemes d'*Entre el coral i l'espiga*. Per a la poesia contemporània, el considero tant o més determinant que Costa i Llobera, ja que tota la passió i l'escalfor que desprenen els poemes de l'autor de *Cap al tard* li manca al seu col·lega de Pollença per culpa d'aquest cert distanciament místic que conté bona part de l'obra de Costa, la qual, no obstant, ho remarco, va ser molt determinant en l'últim període del nostre poeta per la simple raó que va executar el treball previ d'adoptar una forma mil·limètricament travada i alliberar la poesia catalana de l'estètica romàntica sense fer-la caure en el parany del realisme, on sí va precipitar-se l'Alcover castellà. Potser només Lluís Solà ha sabut veure i explicitar la importància del poeta en qualificar *Cap al tard* com "un dels llibres mítics de la poesia catalana, que conté alguns textos que han estat incorporats definitivament al nostre patrimoni extern i intern".

'Cap al tard', d'Alcover, va ser publicat ara fa 100 anys

No cometré la bretolada d'afirmar que Alcover és el nostre Yeats –l'irlandès té un recorregut més llarg, més consistent i tan profund com el mallorquí–, però sí que es pot dir que representa, en certa manera, el mateix que va suposar Foix unes dècades més tard. Gabriel Ferrater comparava l'autor de *Sol i de dol* amb Ezra Pound pel camí de renovació del metre que van engegar en les respectives llengües. Tots dos bevien de la poesia provençal i, sense conèixer-se, van arribar al mateix lloc, tot substituint el que Ferrater anomena "noció de mel·lifuïtat" per una "noció de solidesa semàntica".

El procés del nosaltres al jo

Alcover no era tan culte i no podia citar Arnaut Daniel o Guido Cavalcanti: Vidal Alcover diu que coneixia vagament Ausiàs March i que no havia llegit sencera ni la *Divina comèdia*. Però desenvolupat a la perfecció aquest procés del nosaltres al jo en què consisteix la poesia moderna, que no trobem en Verdaguer, per exemple, i sí en el Maragall del *Cant espiritual*. En el nostre poeta, l'assumpció del paisatge i de la vida pròpia conflueixen de manera sublim a les *Elegies* i les *Cançons de la serra* de *Cap al tard*, cosa que ens porta a situar-lo com un

dels primers poetes moderns de la literatura catalana, si no el primer. El seu jo no és un jo qualsevol, sinó aquell que expressa, com diria Montaigne, l'*humaine condition*. Alcover podria subscriure aquella sentència famosa del pensador francès del segle XVI: "*Les auteurs se communiquent au peuple par quelque marque particulière et étrangère; moy le premier par mon estre universel, comme Michel de Montaigne, non comme grammairien, ou poete, ou jurisconsulte*".

L'escriptor mallorquí podria dir que ell parla amb el lector no pas com a relator de l'Audiència de Palma, sinó com a Joan Alcover, home nascut el 1854 a Palma, vidu, orfe de fills i amant d'una llengua que ha descobert tard i d'una terra que no li pertany. No cal saber, de fet, res d'això per capbussar-se en els seus versos, ja que és ell qui ens ho diu. Com escriu al poema *El voltor de Miramar*, sap que és massa tard per abandonar la judicatura i que qui és esclau té por d'abraçar la llibertat. Ha comès molts errors i ha patit molt. I ara, en el moment d'escriure els versos del llibre que publicaria el 1909, només pretén treure de dins seu tota l'amargor que li corseca l'ànima i que troba aixopluc en la verdor del paisatge de Mallorca.*